

Reinold Kuipers, foto Maarten Corbijn [Maarten Corbijn]

Hans Renders

De uitgever ('notre père') van Barbarber

BAR
BAR
BER
2

BAR
BAR
BER
3

BAR
BAR
BER
4

Er zijn schrijvers van wie niemand meer de kwaliteit van hun werk in twijfel trekt, maar die zonder pleitbezorgers allang uit ons gezichtsveld zouden zijn verdwenen. Het valt niet te bewijzen, maar aannemelijk is wel dat J. van Oudshoorn zonder Wam de Moor nu een vergeten schrijver zou zijn. Voor P.A. Daum is het een geluk dat Gerard Termorshuizen bestaat en als Hans Jaffé in 1951 niet met een proefschrift over *De Stijl* was gekomen, zou het mogelijk anders zijn gelopen met de aandacht voor Theo van Doesburg en Anthony Kok.

Zo kunnen we rustig stellen dat J.C. Noordstar, N.E.M. Pareau en zelfs – in Nederland – Erik Satie zonder Reinold Kuipers nog meer in het marginale circuit zouden vegeteren dan ze nu al doen. De literaire teksten van de muzikale avant-gardist Erik Satie verschenen in 1976 door Kuipers' toedoen eerder in het Nederlands dan in het Frans – hij was dan ook 'Correspondent International pour les Pays Bas' van de Foundation Erik Satie. Van Noordstar en Pareau verzorgde hij in 2001 een prachtige driedelige uitgave in een cassette, nadat in de jaren zestig al twee vermeerderde herdrukken van Noordstars in 1930 voor de eerste maal verschenen *De Zwanen en andere gedichten* door Querido gepubliceerd waren in een door Rudolf Escher bezorgde en met een studie van Kuipers' hand ingeleide uitgave.

Kuipers was vanaf 1964, met ingang van het zesendertigste nummer, ook uitgever van het nieuw-realistische tijdschrift *Barbarber, Tijdschrift voor teksten*. Wat maar weinigen weten, is dat hij *Barbarber* gebruikte om te proberen Satie en de Groningse dichters Noordstar en Pareau – bien etonné se trouver ensemble – een revival te bezorgen.

De invloed van Kuipers op het tijdschrift *Barbarber* kan niet overschat worden. Hij was uitgever en stille kracht achter dit tijdschrift dat net zoveel aandacht voor beeldende kunst had als voor literatuur. Onder eigen naam en die van zijn grootvader was hij medewerker, hij droeg auteurs aan, hij zorgde voor een fundament onder een dichterstraditie van het tijdschrift door het werk van oudere dichters voor opname voor te stellen, hij gaf de *Barbarber*-boekenreeks uit, initieerde bloemlezingen uit het blad en last but

not least, als directeur van uitgeverij Querido werd hij de uitgever van alle redactieleden en vele medewerkers van dit roemruchte tijdschrift. Om te beginnen natuurlijk de drie Barbarber-redacteuren J. Bernlef, G. Bron en K. Schippers, maar ook Lewis Carroll, Ben ten Holter, Philip Mechanicus, Gerit Krol, Reinbert de Leeuw en Marianne Moore.

Gerard Brands en K. Schippers [Letterkundig Museum]

Van boven naar beneden K. Schippers, J. Bernlef, Gerard Brands en Jan Hanlo, jaren 60 van de 20e eeuw, foto Gerard Bron [Letterkundig Museum]

Nu is het een normale gang van zaken dat als een uitgeverij naast boeken ook een tijdschrift uitgeeft, auteurs uit het fonds daarin opgenomen worden. Op die manier fungeert het tijdschrift als een uithangbord. In het geval van *Barbarber* kan daar bij de eerste 35 nummers geen sprake van zijn geweest, om de doodeenvoudige reden dat er geen uitgever was. Philip Mechanicus en Gerrit Krol publiceerden al in *Barbarber* voordat ze door Kuipers bij Querido werden binnengehaald.

Barbarber verscheen van 1958 tot 1964 in eigen beheer. Vanaf 1964 was Kuipers verantwoordelijk voor het opvallende lettertype op het omslag dat met ingang van nummer 36 – het eerste dat bij Querido verscheen – onveranderd bleef. De Amsterdamse drukkerij Jesse was de enige die dit negentiende-eeuwse lettertype had.¹ Het allerlaatste nummer bevatte aan de binnenkant van het omslag een oproep van de redactie waarin gevraagd werd of iemand Reinold Kuipers aan nummer 9 kon helpen, ‘het enige nummer dat hij niet heeft’.

Vanaf het moment dat *Barbarber* bij Querido verscheen, kreeg het blad ook een ondertitel mee, namelijk ‘Tijdschrift voor teksten’. Kuipers had toen al de debuten uitgegeven van Bernlef en Schippers en in het eerste nummer dat met het imprint Em. Querido’s Uitgeverij N.V. verscheen, leverde Kuipers zelf een bijdrage, een ready made. Tussen andere mededelingen en een brief van Jan Hanlo aan de redactie stond het door Kuipers ‘gevonden’ en ingestuurde tekstje: ‘Alle foto’s van de schiettent zijn mislukt omreden de schiettent is aangereden door een auto. Foto apparatuur beschadigd. Eigenaar F. van Dam’. In nummer 37 leverde Kuipers opnieuw een ready made; een lijstje titels van nieuwsbladen en tijdschriften die allemaal met ‘Ons’ beginnen. In het daaropvolgende nummer de ‘gevonden’ tekst: ‘Cocktail. Kis me. It’s sweat (van een prijslijst in een Amsterdams café)’. Zo volgden nog het standaardtekstje over copyright dat Querido in elk boek afdruckte in nummer 42 en in het daaropvolgende nummer een kledinginstructie onder

het kopje 'Stropdas' van Abe Haven: 'Een stropdas zakt niet af als men het voorste, lange eind tweemaal om het achterste, korte windt. Pas daarna het voorste eind door de lus steken en trekken.' Een soortgelijke instructie over het nieten van papier en twee advertenties waarin een zanglerares gevraagd werd en een pianoleraar zich aanbood stonden in hetzelfde nummer. In nummer 64 volgde dan nog een ready made. Kuipers' medewerking eindigde in aflevering 80 en 85 met een tekening die over twee bladzijden is afgedrukt.

[L] 'Hoed', tekening door Reinold Kuipers in Barbarber 80 · [R] 'Vest', tekening door Reinold Kuipers in Barbarber 85

Voor Kuipers was de cirkel rond, zo schreef hij me in een brief: ‘*Barbarber* is nu voor mij net zo belangrijk als vroeger *Forum*.’² Dat was een veelbetekenend zinnetje, want Kuipers is er zijn leven lang trots op geweest dat hij in het vooroorlogse *Forum* van Menno ter Braak en E. du Perron gedebuteerd was.

Abe Haven was, net als Noordstar, Pareau en Satie, via Kuipers een regelmatig medewerker van *Barbarber* geworden. Waarom? ‘Die grootvader van moederszijde, Abe Haven, die was van midden jaren vijftig uit de negentiende eeuw. Ik heb zijn naam geleend om in *Barbarber* te publiceren omdat ik dierbare herinneringen aan hem heb. Hij had in de Oliemulderstraat een huisje met tuintje ervoor, en een hek op heuphoogte. En daar zat hij dan voor het raam. Die straat werd in de jaren twintig gesaneerd, zijn tuintje moest daarom verdwijnen. Dat heeft hij als enige geweigerd, want dan zouden de kwajongens tegen zijn gevel aanleunen. In de jaren vijftig was ik weer eens in die straat en verdomd, dat tuintje was er nog. Het trottoir hield daar even op voor zijn tuintje.’³

Kuipers was van een oudere generatie dan de redacteuren van *Barbarber*, maar had eenzelfde voorkeur in de literatuur en typografie. Hij kwam uit Groningen, kende het uitgeversvak goed en adoorde de Groningse meesterdrukker H.N. Werkman. Net als de redacteuren van *Barbarber* was hij aangehaakt door het werk van de Duitse dadaïst Kurt Schwitters en koesterde hij een warme belangstelling voor de historische avant-garde. In zijn jonge jaren had hij veel contact gehad met de dichter Hendrik de Vries, van wie hij boeken en tijdschriften mocht lenen. Via die weg heeft hij de avant-gardetijdschriften *De Driehoek* en *Avontuur* in huis gehad.⁴ Later, veel later, kocht hij op een veiling een tekening van Thijs Rinsema, de dadaïst uit Drachten.⁵

Het gestileerde amateurisme in de vormgeving van *Barbarber* was een belangrijk handelsmerk. Typografie was al vanaf Kuipers’ Groningse tijd een hobby. Hij wilde erin verder, maar werd aanvankelijk toch corrector bij een drukkerij.⁶ Het eerste nummer verscheen nog in oblong-formaat,

K. Schippers, Gerard Brands en J. Bernlef op de Wiegbrug te Amsterdam, 1990, foto Philip Mechanicus [Letterkundig Museum]

daarna werd het stencilpapier in de lengte gevouwen waardoor er een smal langwerpige formaat ontstond. Die vorm bleef toen Querido de uitgever werd en dat is zo gebleven tot aan het laatste aflevering in 1971, 87 nummers lang.

Een van de meest opvallende medewerkers van *Barbarber* was Jan Hanlo. Zijn verzamelde gedichten had hij al in 1958 bij uitgeverij Van Oorschot gepubliceerd, zijn latere prozaboeken kwamen daar ook uit en hij onderhield een uitgebreide correspondentie met Geert van Oorschot. Toch verscheen zijn bundel *Moelmer* voor het eerst bij Querido. Ook met Kuipers onderhield

Reinold Kuipers en Erica Stigter [Letterkundig Museum]

Hanlo een regelmatige briefwisseling.’ Vaak ging het over uitgeefplannen: ‘Ik heb nu in totaal 5 “motor-stukjes” gemaakt. Een klein maar wel rond getal. Ik verwacht niet dat ik er nog bij maak, al zou dat natuurlijk niet uitgesloten zijn. Zullen we daar geen boekje van maken, met een lekkere grote letter zoals Remco’s *Tjeempie?*’⁸ Het is daarom des te opvallender dat Hanlo niet in de door Querido uitgegeven reeks *Barbarber*-boeken is opgenomen; wel verscheen als in memoriam-uitgave van de in 1969 verongelukte Hanlo als *Barbarber* nr. 75 een grammofoonplaatje met geluidopname van hem.

De hierboven genoemde *Barbarber*-reeks kan als het programmatische boegbeeld van het tijdschrift worden beschouwd. Twaalf titels, elf van boeken en een van een heuse muziek- en tekstendoos. Alle *Barbarber*-redacteuren waren vertegenwoordigd. Maar het meest zichtbaar in idee en uitvoering was de hand van Reinold Kuipers. De volgende deeltjes verschenen:

- 1 J. Bernlef, *De schoenen van de dirigent* (1966)
- 2 J. Bernlef & K. Schippers, *Een cheque voor de tandarts* (1967)
- 3 J. Bernlef, Olof Bernhardsson & Bob Langestraat, *De pyromaan* (1967)
- 4 C. Buddingh' & K. Schippers, *128 vel schrijfpapier* (1967)
- 5 J. Bernlef, *Bermtoerisme* (1968)
- 6 Marianne Moore, *Een veldmuis in Versailles* (1968)
- 7 Louis Andriessen & J. Bernlef, *Souvenirs d'enfance* (1969)
- 8 K. Schippers, *Verplaatste tafels* (1969)
- 9 Lewis Carroll, *Brieven aan kinderen* (1969)
- 10 G. Brands & Chr. J. van Geel, *Kraaien tellen tot vier* (1970)
- 11 J. Bernlef, *Wie A zegt* (1970)
- 12 K. Schippers, *Tien gesprekken met Ben ten Holter – Een avond in Amsterdam* (1971)

K. Schippers en Reinold Kuipers [Letterkundig Museum]

Als een waarschuwing, zo klonk de mededeling van K. Schippers in het zevententachtigste en tevens laatste reguliere nummer van *Barbarber*: ‘Het is niet onmogelijk dat u in de toekomst dezelfde naam met daarachter nieuwe cijfers wellicht ergens op de een of andere manier tegenkomt. Hij kreeg gelijk, want in 1989 verscheen in een kleine oplage *Barbarber* nr. 88, aangeboden door de redactie aan ‘Oude kuk Reinold Kuipers: c’est notre père’. Ook verscheen in 1989 nog nr. 89 in de vorm van een fles wijn die werd aangeboden tijdens de presentatie van het negentigste nummer: een dik boekwerk dat deels een bloemlezing uit *Barbarber* is, en deels nieuwe teksten bevat van internationaal bekende kunstenaars die in *Barbarber* hadden kunnen staan.

Barbarber was een mentaliteit van niet te ernstig zijn, oog voor het moderne in verleden en heden.

